

We vragen u enkel voor persoonlijk gebruik onze content te kopiëren. Het delen van deze content met anderen is niet toegestaan © Het Financieele Dagblad 2023.

De digitale euro: weinig fans, felle tegenstanders

Marijn Jongsma

Is de digitale euro een logische aanvulling op het steeds minder gebruikte bankbiljet, of een oplossing op zoek naar een probleem? Het nieuwe centralebankgeld komt eraan, maar heeft vooralsnog weinig fans en is een speelbal van complottheorieën.

Protest in Amsterdam tegen het verdwijnen van contant geld. Monetaire specialisten geloven niet in enige noodzaak van de nieuwe munt. En populistische activisten zien alweer een complot aan de digitale horizon. Foto: Sandra Uittenbogaart / ANP

In het kort

- Eind deze maand wil de Europese Commissie de juridische basis voor de digitale euro leggen.
 - De ECB ziet digitaal centralebankgeld als een aanvulling op bankbiljetten, om het vertrouwen te verankeren.
 - Het enthousiasme in de financiële wereld is echter klein, tegenstanders vrezen 'programmeerbaar' geld.
-

Het gebruik van munten en bankbiljetten daalt in een razendsnel tempo, zo blijkt uit cijfers van de Europese Centrale Bank. In de hele eurozone is het aandeel van cash in transacties gedaald van 72% van het totale aantal betalingen in 2019, naar 59% vorig jaar. Nederland is al veel verder: 34% in 2019, 21% vorig jaar. Alleen in Finland is digitaal betalen nog populairder.

Kennelijk functioneert het Europese betalingssysteem prima. Waarom is dan een digitale euro nodig? Het heeft alles te maken met de functie van chartaal geld als 'monetair anker', zo luidt het argument. Wie geld bij een commerciële bank heeft staan, kan dat altijd inwisselen voor bankbiljetten. Die vervullen daarmee de rol van 'publiek geld', geld dat door de overheid wordt gegarandeerd en dus altijd en overal gebruikt kan worden.

Naarmate het gebruik hiervan daalt, komt deze rol in het gedrang, is de gedachte. Webverkopers accepteren geen bankbiljetten. En dus, zo redeneert de ECB, moet er een aanvullende vorm van publiek geld komen: de digitale euro. Een digitale euro zou een veilig en gebruiksvriendelijk elektronisch betaalmiddel zijn dat als centralebankgeld door de ECB wordt uitgegeven en zich daarmee onderscheidt van het geld dat door commerciële partijen in omloop wordt gebracht. Net als bankbiljetten een terugvaloptie in tijden van nood, maar dan in digitale vorm, die het vertrouwen in het hele geldsysteem moet verankeren.

‘Het is een onzinargument dat cash gaat verdwijnen, het verdwijnt nooit volledig. Je moet zwaarder inzetten op de acceptatie van contant geld’

Wim Boonstra, hoogleraar economie VU

ING-econoom Teunis Brosens stelt vraagtekens bij die redenering. 'Is het echt zo dat cash geld zorgt voor vertrouwen? Komt het niet door scherp toezicht, en door het depositogarantiestelsel dat €100.000 per persoon per bank garandeert?' Wim Boonstra, hoogleraar economie aan de Vrije Universiteit, noemt de digitale euro 'een oplossing op zoek naar een probleem'. Het betalingsverkeer werkt prima, vindt hij. 'Het argument dat cash gaat verdwijnen, is een onzinargument. Het verdwijnt nooit volledig. Is dat eventueel toch een probleem, dan moet je zwaarder inzetten op de acceptatie van contant geld.'

Het enthousiasme van centrale bankiers over de digitale euro is relatief nieuw. 'Er zijn aanzienlijke onzekerheden en risico's verbonden aan digitaal centralebankgeld', verklaarde De Nederlandsche Bank in het jaarverslag over 2017. Die 'kritische houding' maakte in het jaarverslag over 2019 plaats voor 'een positieve grondhouding'.

Angst voor de libra

Wat gebeurde er in de tussentijd? In 2018 kondigde Facebook de komst van een eigen digitale munt aan, de libra. 'De angst was dat die munt de wereld zou overnemen, dat Facebook zelf voor centrale bank zou gaan spelen', zegt Brosens. Centrale banken besloten tot een vlucht vooruit om de controle te behouden. Eerder waren er al zorgen over de dominantie van Amerikaanse partijen in het betalingsverkeer. Plannen voor digitale varianten op de eigen munt kwamen nu in een stroomversnelling.

De libra van Facebook kwam er nooit, maar de trein van de *central bank digital currencies* (cbdc's) lijkt hoe dan ook niet te stoppen. Circa 9 op de 10 centrale banken wereldwijd werken aan een concrete invoering; de ECB geldt als een van de voorlopers. Dit jaar worden belangrijke stappen gezet.

Wetsvoorstel

Eind deze maand komt de Europese Commissie met een wetsvoorstel waarmee de juridische basis voor de digitale euro wordt gelegd. In oktober komt de ECB zelf met een nadere uitwerking. Het eindontwerp is uiteindelijk een politieke keuze, genomen door de lidstaten van de eurozone en het Europees Parlement. Betrokkenen gaan ervan uit dat het groene licht pas na de Europese verkiezingen van juni 2024 wordt gegeven, waarna de 'bouw' van de infrastructuur nog eens 2 à 3 jaar kost. Naar verwachting vinden de eerste toepassingen in 2027 plaats.

Maar wat zijn dan de risico's van een digitale munt waar DNB eerder op wees? Commerciële banken zijn er beducht voor dat klanten van stress in de veilige armen van de centrale bank vluchten: een bankrun die het hele systeem omver kan trekken. 'Alle versterkingen van de financiële sector kun je teniet doen met een verkeerd ontworpen digitale euro', zegt hoogleraar Boonstra, oud-hoofdeconoom van Rabobank. Precies hierom lijkt het erop dat de ECB het aan te houden tegoed van digitale euro's wil maximeren op €3000.

Kou uit de lucht

Voor de grotere banken lijkt de kou met een beperkte opzet uit de lucht, tot ongenoegen van vooral linkse politici die juist een veel grotere rol voor publiek geld willen. Maar ook banken blijven met veel vragen zitten. Wie straks digitale euro's bij de centrale bank wil aanhouden, zal dat moeten doen via een commerciële financiële instelling. Zij worden de uitvoerders van het hele plan.

Zoals het er nu naar uitziet wordt een rekening met digitale euro's gratis voor de klant, al levert het ook geen rente op. Banken krijgen van de ECB een vergoeding voor hun kosten, zegt Maurits de Nerée tot Babberich van de Nederlandse Vereniging van Banken. 'Maar we vrezen dat die onvoldoende is.'

‘De sector wordt geacht transacties te controleren op witwassen en terreurfinanciering. Dan zou het raar zijn als de ECB een online anonieme geldstroom opzet dat dit beleid ondergraaft’

Maurits de Nerée tot Babberich, Nederlandse Vereniging van Banken

Een principiële punt is privacy. Digitale betalingen laten sporen na, wie betaalt met bankbiljetten blijft nagenoeg anoniem. Geldt dat ook voor de digitale euro, zoals veel politici willen? De NVB voelt hier een spagaat. De Nerée tot Babberich: 'De sector wordt geacht transacties te controleren op witwassen en terreurfinanciering. Dan zou het raar zijn als de ECB daarnaast een online anonieme geldstroom opzet die dit beleid ondergraaft.'

Beperkte anonimiteit

Volgens betrokkenen zal de anonimiteit worden beperkt tot de offline variant van de digitale euro. Een deel van het saldo kan via de mobiele telefoon direct worden overgemaakt naar een ander toestel, zonder dat daar een internetverbinding voor nodig is. Het offline gebruik komt daarmee het dichtst in de buurt van het oude bankbiljet.

Voor de activisten die zich keren tegen het geldstelsel zal het niet genoeg zijn. Theatergroep De Verleiders trekt volle zalen met de nieuwe voorstelling 'Door de bank genomen: 10 jaar later'. Hoofdthema: de digitale euro. Schrijver, acteur en zelfbenoemd complotdenker George van Houts heeft altijd gepleit voor publiek geld, net als de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in 2019. 'Maar het kan ook heel dystopisch worden', zei hij in maart tegen NRC. In februari organiseerde een bonte verzameling populistische activisten en politici een protest tegen digitaal centralebankgeld op de Dam in Amsterdam.

Elektronische enkelband

Tegenstanders vrezen dat de digitale euro programmeerbaar is, en als 'elektronische enkelband' wordt ingezet om de vrijheid van burgers te beperken. Technisch is het mogelijk om de digitale euro zo te ontwerpen dat de besteding aan bijvoorbeeld sigaretten of benzine wordt gelimiteerd. Centrale bankiers bezweren echter dat het 'neutraal' geld wordt, en dus geen beleidsinstrument.

Inmiddels zijn er elders al cbdc's gelanceerd. De Bahama's waren in 2020 de eerste met de introductie van de Sand Dollar. Nigeria in 2021 was nummer twee met de e-Naira. In beide landen speelde duidelijk de overheidswens mee om het zwartgeldcircuit (in Nigeria de helft van de totale economie), die drijft op contante betalingen, te bestrijden en zo belastingopbrengsten te vergroten.

Marginale rol

In zowel Nigeria als de Bahama's spelen de digitale varianten van de eigen munt vooralsnog een marginale rol. De speciale elektronische portemonnee die hiervoor is ontwikkeld legt het vooralsnog af tegen bestaande mobiele betaalsystemen.

En: in beide landen is het vertrouwen in centrale overheidssystemen laag. 'De voordelen van een cbdc die centrale banken en andere overheidsinstanties noemen (zoals het bestrijden van de informele economie, red.), zijn paradoxaal genoeg soms juist redenen voor individuen om een cbdc niet te gaan gebruiken', stellen Jeroen Haans en Martijn Jeroen van der Linden (Haagse Hogeschool) in een artikel op economensite Mejudice. China heeft grootschalige experimenten lopen met de e-CNY. De overheid wil hiermee de dominantie van betaalsystemen van grote techbedrijven (zoals Alipay en WeChat Pay) doorbreken, maar slaagt daar vooralsnog niet in.

Lees ook

Digitale euro: alles is nog open, maar de ophef is er nu al

Kamer weet goed wat ze níet wil met digitale euro

SP-Kamerlid: 'Technocraten moeten niet gaan bepalen wat wij met ons geld doen'